

ban tehát szakít a Siebert és munkatársai által teremtett, Seymour-Ure által folytatott, illetve Hallin és Mancini által felelevenített hagyománnyal, hogy nemcsak elemez, de értékkel is. A média teljesítményét – a politikai folyamatokra, a demokrácia minőségére gyakorolt hatását – a szólásszabadság instrumentális felfogásából kiindulva minősíti, vagyis azt állítja: az újságíróknak társadalmi felelősségük van, mert „a sajtószabadság [...] nem kizárólag a sajtó (az újságíró, a szerkesztők, a lapokba alkalmilag írók) szabadsága, hanem a választók (a nép) joga a megfelelően tájékoztató szabad sajtóhoz” (96.). Az újságírónak elsősorban is az emberi jogok mellett kell kiállnia – teszi hozzá Kunczik nyomán. Míg Hallin és Mancini nem lát kivetnivalót a polarizált plurális (mediterrán) médiarendszerekben, Sipos a liberális (észak-atlanti) médiarendszert: az angolszász gyökerű objektivitásdoktrínát tekinti követendő mintának (168–169.), és ennek normarendszere alapján értékeli a magyar médiát. E megközelítés vitára ingerelheti az olvasót. Érvelhetünk úgy, hogy a Siposé elhibázott várakozás, mert az objektivitásra, a tényközpontú tájékoztatásra és a belső pluralizmusra törekvő újságírás nem véletlenül a kétpártrendszerekben – az Egyesült Királyságban és az angolszász hagyományt követő volt gyarmataiban – alakult ki. Polarizált pluralista többpártrendszerekben – így a Földközi-tenger-menti európai országok-

ban, Magyarországon és a kelet-közép-európai posztkommunista országok nagy többségében – technikailag képtelenség a nagyszámú, politikailag releváns álláspontot egyazon fórumon tisztességesen és kimerítően bemutatni, ezért ezekben a pártos, külső pluralizmust nyújtó média pontosabban tükrözi e vertikálisan erősen szegmentált társadalmakban fellelhető vélemények sokszínűségét. Azzal a könyvben több helyütt visszatérő állítással persze nehéz lenne vitatkozni, hogy a magyar újságírók egy része rendszeresen megsérti a minimális szakmaetikai normákat, sőt az alapvető emberi jogokat is.

Az olvasó figyelmét nem kerülheti el, hogy a gazdagon adatolt könyvből több helyütt hiányoznak a forráshivatkozások. Érdeklődésemre megtudtam, hogy az eredeti kéziratban ezek – lábjegyzetek formájában – még szerepeltek, ám a könyvet megjelentető Napvilág Kiadó kivette őket.

Sipos Balázs munkája 2010 áprilisában jelent meg. Azóta a magyar médiában és politikában gyökeres változások sora zajlott le. Bízom benne, hogy a szerző egy napon nekiül e változások feldolgozásának is, és kutatásainak eredményeit újabb érdekesítő könyvben tárja olvasói elé. (*Sipos Balázs: Média és demokrácia Magyarországon. Budapest: Napvilág Kiadó, 2010, 230 p.*)

Bajomi-Lázár Péter
médiakutató

Az enyedi iskolamúzeum

August Hermann Francke 1698-ban hozta létre azt az oktatási célú iskolai gyűjteményt, amely *Franckesche Stiftungen* néven vált ismertté, és amely mintául szolgált számos, a tanulók fejlesztéséről korszerűen gondoskodó intézménynek. A Saale menti Hallében, a

Paedagogium-ban az arisztotelészi eszmék alapján történő rendszerezés továbbélése meg tapasztalható, de a felvilágosodás korának eszménye is, amely a természeti világ három országának megismerését szorgalmazza. Ugyan a kollekció a főúri reprezentáció egyik kellékét, a korábbi század *Kunst- und Wunderkammer*-elképzelését követi, de mintaké-

pül is szolgált, többnyire a peregrinus hazai diákok közvetítése révén a Kárpát-medence protestáns tanintézetei számára. Az August Hermann Francke alapította, a természetet képviselő naturáliákat az emberi kéz alkotta artificialiákat a könyvtárral, képgyűjteménnyel, makettekkel és csodás dolgokkal elegyítő összeállítás iskolai eszméje egyéb úton, államilag is elterjedt. A hallei gyűjtemény normaként jelentkezett az ember központi feladatának látott gyermeknevelést szolgáló filantrópoknak, köztük Johann Bernhard Basedownak, aki a saját tapasztalatok megszerzésére építi oktatási rendszerét, az iskolai tevékenykedtetésben felhasználja a szemléltetést, s az iskola tanári feladatai közé bevonja a szemléltetéshez szolgáló anyagok gyűjtését és tárolását. Mária Terézia tanügyi rendelete, az 1777-es *Ratio Educationis* például rendelkezik a Nagyszombatról Budára átkerült egyetem szemléltető helyeiről: a csillagvizsgálóról, három múzeumról, könyvtárról, régészeti kollekciónról és éremtárról is.

Az 1662-ben Gyulafehérvárról Nagyenyedre áttelepült református kollégium Erdély legnépesebb intézménye. Tanárai külföldet járt, külföldről érkezett, a főként német nyelvterületen megismert nevelési-oktatási elveket képviselő neves személyiségek, köztük az a Benkő Ferenc is, aki *Parnasszusi időtöltések* címmel hét darabból álló művet szerez, amely sorozat hetedik darabja az *Enyedi ritkaságok 1796* (Kolozsvár, 1800). E tudományos neveléstörténeti mű hasonmása a közelmúltban Kiss Erika és Viskolcz Noémi tanulmányával kísérve jelent meg.

Benkő apró kötete a kollégium első magyar nyelven nyomtatott kiadványa, amely éppenséggel az előd tanárok, az adományozók és a tudós professzor létrehozta gyűjteményeket mutatta be. E korszakban nem szepa-

rálódott el még egymástól a ritkaságok tára, a könyvtár, a természetes úton létrejött dolgok és az ember alkotta tárgyak gyűjtőhelye. Az iskola és a gyűjtemény létrejöttének dokumentumai, annak féltve őrzött darabjai, adománylevelek, képek, könyvek, csudálatra méltó tárgyak, amilyen Attila pipája vagy Lót feleségének a nyelve, a herbárium, a preparált madarak, az ásványok, érmék és egyebek közösen példázzák és hangsúlyozzák az univerzum egységét, s azt, hogy az iskola a maga szerkezetével, szerepével ennek a legigényesebb megismertetését szolgálja. Mivel a nyilvános iskolai múzeum 1848-49-ben megsemmisült, Benkő pedáns rendszerező műve a legfontosabb forrás a filantróp és univerzális eszméket szolgáló gyűjtemény létéről, szervezési elveiről és szerepéről.

A könyv kezdetén, a hagyományt fenntartandó szándék szerint, a közösségetermető emberi tevékenységet hangsúlyozva felsorakoztatja az intézmény alapításában, működtetésében részt vállaló személyeket, jótevőket és a professzorokat. Aztán a német szokás szerint elhelyezett gyűjteménycsoportok bemutatására kerül sor. A mű mély értelmű szerkezeti sajátossága, hogy követi a gyűjtemény, az építmény, illetve az iskola téri szerkezetét. A pedagógiai terek felosztásának rendje szerint osztódik ugyanis a kollekción, egyrészt az Új Kollégiumba, ahol a kisebb előadótermekek együtt helyezték el a Museummal (s benne a természeti világ ásványai-közetei, növényei és állatai mutatóanyagdarabjaival), s az Ókollégiumba, ahová a magasabb értelem létrehozta artificialiák sorolódnak, a könyvtár és a Nagy Auditórium révén.

A lelki-szellemi és a mindennapi tér megkülönböztetése éppúgy, mint a szövegmintázat, a gyűjtés fókuszai, a gyűjteménygondozás elvei stb. antropológiai, pedagógiai antropo-

lógiai vizsgálatok előtt nyitja meg a lehetőséget a hasonmás kiadás létrejöttével. A kötet megjelentetése annak bizonyossága, hogy olyan összehasonlító neveléstudományi műhely alakult Szegeden, amely a neveléstudomány és a tágan értelmezett művelődéstudomány közösségét tartja szem előtt, s annak történeti aspektusait is kutatja. Éppen ezért remélhető, hogy a *Tudástár Füzetek* első darabja nemcsak a múzeum-pedagógia, a tudománytörténet, a történeti ökológia, a kapcsolattörténet

vagy az antropológia címszavai alatt szerepel a könyvtárak katalógusaiban. Ezt a kiadvány két kísérő tanulmánya sem indokolná. (*Benkő Ferenc: Eryedi ritkaságok. Kolozsvár, 1800. A Tudástár Füzetek 1. Kiss Erika és Viskolcz Noémi tanulmányaival. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, 2010. hasonmás kiadás: 98 p.; függelék: XII p.*)

Géczi János

docens, Pannon Egyetem MFTK
Antropológia és Etika Tanszék

Két kísérlet

Szokolczi György és Szabó Róbert könyve azoknak a keresztény politikusoknak állít emléket, akik a kommunizmus magyarországi térhódításakor megkíséreltek szembeszállni a proletárdiktatúra kiépítésével. Erőfeszítéseik az ország érdekében sikertelennek bizonyultak, személyes sorsuk pedig kevés kivétellel tragédiába fordult. Történetük felelevenítését egyszerre inspirálja a fájdalom a múlt és jelen felett – a szerzőknek mély meggyőződésük, hogy bukásuknak máig ható következményei vannak az ország sorsára nézve. Választ szeretnének ezért a soha meg nem válaszolható, önmarcangoló kérdésre: lehetett volna-e másképpen? Elérhető volt-e az egyház és a keresztény szellemiség képviselő számára egy kedvezőbb pozíció a kommunizmus idején?

A könyv sajátos műfajt képvisel, melyben ötvöződik a személyes emlékezés, a korabeli dokumentumokra épülő forráselemzés és a társadalomtudományok kritikai megközelítése. A szerzők idősebbje, Szokolczi György, az 1945-ben megalakult Demokrata Néppárt 41-es számú tagsági könyvének tulajdonosa. Sok szereplőt személyesen ismert, fiú i tisztelettel szeretett – a könyvben számos helyen

személyes emlékeiről is beszámol, mely emberközelivé teszi a több mint félszázados eseményeket. A szubjektív élmények leírása kiegészíti a levéltári forrásokra támaszkodó alapos történeti kutatást. A főszöveget hasonló terjedelmű melléklet kíséri, melyben a hivatkozott források teljes szövege megtalálható, sok közülük először jelenik meg nyomtatásban. Közlésük igazi szellemi élménnyé teszi a könyv olvasását, hisz a szerzők kritikai értékelését az olvasó maga is átgondolhatja, elfogadhatja, vagy elutasíthatja. A recenzens néhol úgy érezte, személyes beszélgetést folytat a szerzőkkel, esetleges felvetéseire sokszor választ is kapott.

Történetüket a szerzők 1945-ben kezdik el. Ebben az évben alakult ki két egymásnak ellentmondó nézetrendszer arról, hogy a második világháború utáni új történelmi helyzetben mi a megfelelő stratégia a keresztény szellemiség képviselőinek biztosítására. Az egyház élére Mindszenty József került, aki a Magyarország ezeréves történelmi hagyományaitól teljesen idegennek tekintette a kommunista nézetvilágot, és az ország első közjogi méltóságaként gyakorlatilag semmilyen együttműködésre nem volt hajlandó a kialakuló rezsimmel. Ezzel ellentétes volt a Barankovics István által vezetett Demokrata Nép-